

i nacionalog u jugoslavenskom revolucionarnom pokretu. Ovom knjigom autorica daje sintezu odnosa KPJ prema stvaranju jedinstvene fronte radnika i seljaka u jugoslavenskoj državi, upozoravajući na pozitivne i negativne točke njegova razvoja.

Tekst nema bilježaka, što je nedostatak. Mjesto bilježaka autorica u drugom dijelu knjige objavljuje obilnu arhivsku građu što predstavlja vrijedan prilog za izvorno proučavanje problema, tim više što je dosad bila teško dostupna široj čitalačkoj publici. U knjizi je navedena i literatura kojom se autorica koristila prilikom pisanja knjige.

U knjizi autorica naznačuje neke od osnovnih problema vezanih za slovensko i hrvatsko nacionalno pitanje u susjednim zemljama.

Za ovu knjigu može se zaista ustvrditi da obrađuje jedno zanimljivo područje povijesti komunističkog pokreta u Jugoslaviji gledano s nivoa teorijske izgrađenosti jugoslavenskih komunista i njezine praktične primjene u životu. Bez dobra poznavanja pitanja koja se u ovoj knjizi obrađuju nije moguće shvatiti historiju KPJ, a ni mnoge današnje probleme s kojima se sukobljava naše društvo u rješavanju vitalnih pitanja socijalističke izgradnje. Zasluga autorice je u tome što je ovom knjigom čitaocu približila isprepletene i komplicirane strane idejnog razvoja jugoslavenskog komunističkog pokreta u pogledu rješavanja nacionalnog, agrarnog i seljačkog pitanja analizirajući partijske programe i rezolucije i ostale dokumente koji su se donosili od 1918. do 1927. Zbog toga je preporučujemo svima, posebno onima koji se žele baviti problematikom historije KPJ do 1927.

F. Mirošević

**NADA LAZIĆ, KOTARSKI NARODNOOSLOBODILAČKI ODBOR SLAVONSKI
BROD 1943/45.**

Izdavač: CDISB, Slavonski Brod 1985. (105 str.)

U ovoj knjižici Nada Lazić prezentira događaje vezane uz razvoj NOB-a u Slavanskom Brodu i Slavoniji kao široj regiji postavljajući u središte svog rada Kotarski NOO (KNOO) Slavonski Brod, u razdoblju od 1943. do 1945. godine. Autorica je rad podijelila u tri cjeline: Stvaranje i razvoj narodne vlasti u Slavoniji do 1943, Razvoj narodne vlasti na području Slavanskog Broda do osnivanja KNOO Slavonski Brod i KNOO Slavonski Brod 1943—1945.

Pojavu NOO kao nove vlasti povezuje s rušenjem i nepriznavanjem kvislinške vlasti od strane naoružanog naroda. Razvoj NOO-a po njenom mišljenju usko je povezan s vojnim akcijama te organiziranošću i umješnošću rada partijskih organizacija.

Uloga organa narodne vlasti po mišljenju autorice bila je pretežno ekonomska, politička i mobilizatorska. Uočavajući poteškoće u razvoju narodne vlasti u Slavoniji, na prvom mjestu navodi pomanjkanje uputa viših organa kao i nedostatak kadrova koji su u tim organima trebali raditi.

Objašnjavajući proces izgradnje narodne vlasti u 1942, ističe da se on temeljio na programskim i instruktivnim kao i političkim dokumentima iz 1941. god. (nakon svake uspješne akcije partizanskih odreda održavali su se u selima mitinzi na kojima su se osnivali odbori).

U drugoj polovici 1942. javlja se pojačana organizacijska izgradnja NOP-a u svim njegovim segmentima (vojnom, političkom i partijskom). Uz to se navodi da se na neoslobođenom teritoriju organiziraju i djeluju ilegalni NOO. Poteškoće u radu odbora očitovale su se u nepostojanju jednog centralnog organa koji bi im neposredno davao upute o radu.

Kvalitetne promjene u radu NOO-a uočavaju se od vremena donošenja »Septembarskih propisa« (rujan 1942) i njihove primjene na teritoriju Slavonije. To se očituje tako što NOO nisu više pomoćni organi nego »... imaju sve izrazitiji revolucionarni smisao« (str. 17). Manifestacije tog revolucionarnog smisla objašnjavaju se osiguranjem bitnih tekovina NOB-a. Ujedno se konstatira da ti propisi nisu u 1942. godini mogli vidnije utjecati na razvoj NOO-a a njihov pozitivni utjecaj vidi se po mišljenju autorice u ispravljanju grešaka u pitanju kompetencije i kvalifikacije organa vlasti.

Sumirajući broj NOO-a krajem 1942, konstatira da je u to vrijeme u Slavoniji djelovalo 310 seoskih NOO-a (bez Vukovara, Županje, Virovitice i Vin-kovaca).

Razmatrajući slabosti u radu NOO-a konstatira da se u Slavoniji nije primjenjivala Naredba o izboru i strukturi NOO-a i njihovim zadacima što je utjecalo na njihov nedovoljno efikasan rad.

Nakon općeg dijela o razvoju narodne vlasti u Slavoniji autorica opisuje razvoj narodne vlasti na brodskom području do osnivanja KNOO Brod (1941. do veljače 1943.) Pritom konstatira da su partijske organizacije Slavanskog Broda bile kadrovski i idejno među najizgrađenijim partijskim organizacijama (106 članova, 209 komunista nečlanova i 300 članova SKOJ-a).

U daljnjem tekstu opisuje se razvoj NOO-a na tom području ističući da je njihov razvoj započeo osnivanjem trojki za izvođenje ilegalnih zadataka i akcija (sakupljanje Narodne pomoći, organiziranje veza i ilegalnih punktova za smještaj revolucionara i javki u gradu i okolici). Uz navedeno krajem 1941. godine na zapadnom i istočnom dijelu brodskog kotara osnivaju se simpatizerske grupe ili odbori NOP-a (18 odbora). Ubrzan razvoj seoskih i mjesnih NOO-a po mišljenju autorice vezan je uz formiranje KK KPH Brod u proljeće 1942. koji pomaže rad NOO-a i koordinira njihov rad. Širenju narodne vlasti pridonio je i uspjeh u pridobivanju pristaša HSS za NOP. Do kraja 1942. godine u kotaru Slavonski Brod bilo je osnovano 39 seoskih NOO-a s 231 odbornikom (u prvoj polovici te godine 15 NOO-a) izabranih na ilegalan ili poluilegalan način.

Središnji dio knjige opisuje KNOO Slavonski Brod (1943—1945). U njemu se opisuje osnivanje KNOO-a i njegovo djelovanje u 1943, izgradnja narodne vlasti na brodskom kotaru od III. zasjedanja ZAVNOH-a do oslobođenja, djelatnost narodne vlasti i funkcija pojedinih odjela KNOO-a. Uz navedeno opisuju se i političke prilike u brodskom kotaru, kao i organizacijska struktura kotarskog i općinskih NOO-a početkom 1944. Iz teksta se saznaje da je 1943. godina bila prijelomna godina u osnivanju NOO-a u brodskom kotaru. U to vrijeme bilježi se velik porast broja NOO-a koji izrastaju u prave

organe narodne vlasti, i to u svim dijelovima kotara kako na oslobođenom tako i na poluoslobođenom i neoslobođenom dijelu kotara. Opisujući način djelovanja tih organa, konstatira da su djelovali preko odbornika koji su se nalazili na terenu u selima ili ilegalnim bazama a radi jedinstvenog djelovanja oni su se tjedno ili svaka dva tjedna okupljali da izvještavaju o događajima i radu na njihovom području.

Prvi dani rada KNOO Brod po mišljenju autorice bili su u znaku traženja najboljih načina objedinjavanja NOO, proširenja njihova rada i upotpunjavanja kadrova. Autorica u radu NOO-a u 1943. uočava neke bitne promjene koje se očituju u njihovom usmjeravanju na obnavljanje funkcije vlasti uz zadržavanje ranijeg njihovog karaktera. Pritom konstatira da u Slavoniji ne postoji sistem viših NOO-a, izuzev kotarske što je po njenom mišljenju bio jedan od uzroka sporosti njihova osamostaljenja prema vojnim organima NOP-a. Tek sredinom 1943, kaže autorica, sazrijevaju uvjeti za osnivanje najvišeg organa narodne vlasti u Slavoniji što se očituje osnivanjem privremenog Oblasnog NOO-a za Slavoniju.

Sredinom ljeta 1943. na brodskom kotaru osnovani su općinski NOO čije je sjedište bilo izvan centara okupiranog područja (u blizini šuma na poluoslobođenom području). U to vrijeme formira se i Okružni NOO Slavonski Brod koji je u svom sastavu imao tri kotarska NOO-a (Slavonska Požega, Đakovo i Slavonski Brod). Iz teksta se zaključuje da se narodna vlast u to vrijeme sve više učvršćuje čemu pridonose akcije Diljskog NOP odreda (u 85 sela postojalo je 49 NOO-a s 220 odbornika i 5 općinskih NOO-a s 20 odbornika). Ocrtavajući djelatnost KNOO-a ističe se briga i pomoć koju je pružao siromašnim porodicama i porodicama partizana te organizaciji zdravstvene, prosvjetne, prometne, propagandne i druge djelatnosti.

U dijelu u kojem se prikazuju političke prilike početkom 1944. u brodskom kotaru upozorava se na značenje odluka AVNOJ-a, kao i na poslove koje su NOO-i obavili u njihovom populariziranju u narodu. Strukturom kotarskog i općinskih organa vlasti u prvoj polovici 1944. na području kotara Slavonski Brod (86 sela, 52 seoska NOO-a, 259 odbornika) koju autorica prezentira očituje se snaga narodne vlasti u prvoj polovici 1944. na području brodskog kotara (u Slavonskom Brodu u prvoj polovici 1944. djeluje 13 uličnih odbora s 3 do 4 člana, raspoređenih na rad po rajonima grada, ulicama i poduzećima). Vrlo iscrpan materijal prezentira djelatnost narodne vlasti i funkcije KNOO od 1943. do 1945. U tom dijelu upozorava se na specifične faktore koji utječu na funkciju NOO-a dajući detaljan prikaz rada svakog odjela KNOO (Gospodarski, Upravni, Sudski, Socijalni, Zdravstveni, Prosvjetni, Propagandni). Na kraju se opisuju akcije za pokretanje obnove nastradalih krajeva kao i pomoć koju im se pružala.

Rad Nade Lazić vrijedan je prilog rasvjetljavanju razvoja narodne vlasti na području Slavonije u doba NOB-a i socijalističke revolucije. Osnovna tema koju obrađuje u ovom radu nije velika, može se reći da je uska. No, treba konstatirati da je po mnogo čemu karakteristična što se iz teksta može zaključiti. KNOO Slavonski Brod, njegovo djelovanje i funkcioniranje kao organa narodne i državne vlasti razmatra se u širem kontekstu razvoja narodne vlasti u Slavoniji. Zbog toga i jedan dio sadržaja ovog rada sadrži osvrt i ocjene koje se odnose na razvoj narodne vlasti na području Slavonije.

Metodološki koncept koji je pišući ovaj rad primijenila omogućio joj je da sustavno i pregledno prikaže razvoj narodne vlasti u brodskom kotaru. Dobro je što se autorica odlučila da prikaže i razvoj narodne vlasti u Slavoniji, doduše kao skicu jer bi da je ostala samo na prikazu razvoja narodne vlasti u brodskom kotaru, to bio samo jedan torzo koji ne bi prikazao cjelovitost problema. U pisanju ovog rada autorica se koristila opsežnom izvornom građom i dostupnom literaturom.

Uz osnovni tekst donose se mnogi autentični statistički podaci (broj NOO-a, njihov nacionalni i socijalni sastav, skupljeni prilozi i drugo).

U prilogima na kraju knjige donosi se pregled organizacijskog stanja NOO-a na području brodskog kotara u prosincu 1944 (broj odbornika, broj članova po spolu, nacionalni i socijalni sastav odbornika, jedan faksimil izvještaja KNOO Brod), fotografije odbornika i zgrada u kojem je djelovao KNOO Slavonski Brod. Na kraju se navode izvori i literatura.

Franko Mirošević

L. I. ROVNJAKOVA: BORBA JUŽNIH SLAVJAN ZA SVOBODU I RUSSKAJA PERIODIČESKAJA PEČAT

(50—70-je gody XIX veka. Lenjingrad, 1986, 286 str.)

U posljednji čas, kad su materijali ovog broja časopisa bili već u tisku primili smo knjigu L. I. Rovnjakove, nama poznatog znanstvenog radnika iz Lenjingrada. Stoga ćemo se ovdje kratko, i to bibliografski, osvrnuti na njezinu novu knjigu. U historiografskom uvodu autorica navodi da su već neki autori izučavali ranije udio ruske dorevolucionarne štampe u borbi Južnih Slavena. Pojednim ličnostima na tom planu bavili su se V. G. Karasjov (Svetozarom Markovićem), a posebnu je knjigu objavio o Živojinu Žujeviću u ruskoj periodičkoj štampi. D. F. Poplyko izučavala je djelovanje i odraz djelovanja Vase Pelagića u ruskoj štampi. Rovnjakova uzima ovaj problem šire — odnos i odraz borbe Južnih Slavena: Srba, Hrvata, Bugara i dr. u ruskoj periodičkoj štampi.

Knjiga Rovnjakove razdijeljena je u dva dijela. U prvom dijelu se nalazi devet eseja na temu označenu u naslovu, a u drugom dijelu autorica daje četiri dokumentarna priloga na istu temu.

Naslov prvog eseja je: »Prilog povijesti socijalno-ekonomskog i društveno-političkog stanja Južnih Slavena 50—70-ih godina XIX. stoljeća«. U njemu autorica razmatra stanje »austrijskih Slavena« i »balkanskih Slavena«. Tu su opća zapažanja o razvoju i položaju u Hrvatskoj, Srbiji, Crnoj Gori i Bugarskoj i počecima kapitalističkog razvoja, s osobitostima svake od ovih akcija. Drugi esej: »Južnoslavenska tema u časopisu 'Russkaja beseda' (1856—1860)«. Autorica nas ovdje upoznaje s pojedinim ruskim istaknutim ličnostima koje su tih godina putovale u južnoslavenske zemlje i otuda pisale o problemima a istovremeno su se povezivale s najviđenijim ličnostima u tim

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU — INSTITUT ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 19

ZAGREB

1986.

Izdavač: Sveučilište u Zagrebu — Centar za povijesne znanosti
Odjel za hrvatsku povijest

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Centar za povijesne znanosti — Odjel za hrvatsku povijest,
Zagreb, Krčka 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Cijena ovog broja iznosi 1.000 đin

Izdavanje časopisa sufinancira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad
SR Hrvatske - VII.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu
SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja
poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informiranje SR Hrvatske
pod br. UP-547/2 — 84 — 1984.

RADOVI 19

Za izdavača
dr. *Nikša Stančić*

Tehnički urednik
Franjo Čuješ

SURADNICI U OVOM BROJU

DAMIR AGIČIĆ, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
SANJIN BIŠCAN, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
dr. MIROSLAV BRANDT, Ul. socijalističke revolucije 73, Zagreb
mr. NEVEN BUDAK, Filozofski fakultet, Zagreb
IVO FICOVIĆ, Arhiv Hrvatske, Marulićev trg 21, Zagreb
KLARA FILIPOVIĆ, Šestinski vijenac 22, Zagreb
dr. TEREZA GANZA-ARAS, Obala socijalističke revolucije 8, Zadar
BORISLAV GRGIN, Baštijanova 54, Zagreb
dr. BOGUMIL HRABAK, Cara Uroša 6a, Beograd
IVAN JURIŠIĆ, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta, Krčka 1, Zagreb
mr. DUBRAVKO LOVRENOVIĆ, Filozofski fakultet, Račkog 1, Sarajevo
mr. MARIJAN MATICKA, Filozofski fakultet, Zagreb
ANĐELKO MIJATOVIĆ, P. Togliatija 12, Susjedgrad, Zagreb
mr. FRANKO MIROŠEVIĆ, Zavod za prosvjetno-pedagošku službu, Zagreb
dr. ILIJA MITIĆ, P. Budmani 18, Dubrovnik
dr. IVAN OČAK, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta, Krčka 1, Zagreb
KREŠIMIR OREMOVIĆ, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
ZVONIMIR PAVIĆ, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
dr. DRAGUTIN PAVLIČEVIĆ, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Krčka 1
DUBRAVKA PEIĆ, Muzej Revolucije, Trg žrtava fašizma, Zagreb
mr. MIRJANA POLIĆ-BOBIĆ, Filozofski fakultet, Zagreb
mr. ŠTEFANIJA POPOVIĆ, Centar za povijesne znanosti, Krčka 1, Zagreb
LJERKA RACKO, Centar za povijesne znanosti, Krčka 1, Zagreb
dr. MIRJANA STRČIĆ, Kumičićeva 42, Rijeka
mr. MLADEN ŠVAB, Jugoslavenski leksikografski zavod Zagreb
ELIZABET TAKAČ, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
mr. BOŽENA VRANJEŠ-ŠOLJAN, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Krčka 1
